

Socialarbetaren i tidningen - en diskursanalys av hur socialarbetare framställs i svenska dags- och kvällspressen

Av Elin Eisenschmidt

LUNDS UNIVERSITET
Socialhögskolan

Kandidatuppsats SOPA63
ht 2013

Abstract

Author: Elin Eisenschmidt

Title: The social worker in the newspaper – a discourse analysis of the portrayals of social workers in Swedish national and local papers.

Supervisor: Anders Olsson

The purpose of this study was to examine the portrayals of social workers in Swedish newspapers. The method used in the study was discourse analysis inspired by Fairclough's tools for text analysis. Articles from national newspapers, local papers and tabloids during a six months period were analysed. Portrayals found in the newspaper articles were: social workers in collaboration, the hard life of being a social worker, social worker as bywork, the controlling role of social workers, social workers as experts, the decision making role of the social worker and social workers inability to do right. The theory of Malcolm Payne about three views on social work was used to understand the portrayals that had been found in the articles. One conclusion was that different discourses are existing together at the same time in the newspapers. Another conclusion was that the individualist-reformist and the socialist-collectivist views on social work are the ones showing in the portrayals.

Keywords: social worker, media, portrayal, discourse, discourse analysis

1. INLEDNING	3
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	3
1.2 SYFTE OCH FRÅGESTÄLLNINGAR	4
1.3 TIDIGARE FORSKNING	4
1.3.1 SOCIALT ARBETE MED BARN OCH UNGA	5
1.3.2 SOCIALARBETARE I VISUELLA MEDIER	6
1.3.3 FRAMSTÄLLNINGEN ENLIGT SOCIALARBETARE SJÄLVA	7
1.3.4 SOCIALARBETARNAS ANSVAR	8
2. TEORI	8
2.1 SOCIALKONSTRUKTIONISM	8
2.2 DISKURSANALYS SOM TEORI	9
2.3 DISKURSBEGREPPET ENLIGT FAIRCLOUGH	9
2.4 PAYNES TRE SYNSÄTT PÅ SOCIALT ARBETE	10
3. METOD	11
3.1 VAL AV METOD	11
3.2 FAIRCLOUGHS DISKURSANALYS	12
3.3 DISKURSANALYS – FÖRTJÄNSTER OCH BRISTER	12
3.4 STUDIENS TILLFÖRLITLIGHET	13
3.5 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	14
3.5.1 SÖKORD	14
3.5.2 SÖKA ARTIKLAR SAMT URVAL	15
3.5.3 TILLVÄGAGÅNGSSÄTT ANALYS	16
3.6 FÖRFÖRSTÅELSE	16
3.7 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	17
4. RESULTAT OCH ANALYS	17
4.1 FRAMSTÄLLNINGARNA AV SOCIALARBETARE	17
4.1.1. SOCIALARBETARE I SAMVERKAN	18
4.1.2. SOCIALARBETARE SOM FILANTROP	19
4.1.3 DET HÅRDA LIVET SOM SOCIALARBETARE	21
4.1.4 SOCIALARBETARE SOM EXPERT	21
4.1.5. SOCIALARBETARES KONTROLLERANDE ROLL	22
4.2 BARNAVÅRDSFALL	23
4.3 KOPPLING TILL PAYNES TRE SYNSÄTT	24
5. AVSLUTANDE DISKUSSION	26
REFERENSLISTA	29

1. Inledning

1.1 Problemformulering

Medias nyhetsrapportering de senaste decennierna när det gäller socialt arbete har kretsat kring bristerna i välfärden samt hur välfärdsaktörer (så som socialarbetare) inte hjälper personerna de ska hjälpa. ”De senaste decennierna har reportagen ofta också kommit att kritisera de nordiska välfärdsbyråkratiernas sätt att stjälpas, snarare än att hjälpa samhällets mest utsatta individer” (Blomberg et al. 2004:14, 15).

Blomberg et al. (2004) frågar sig i antologin *Sociala problem och socialpolitik i massmedier* om den negativa bilden är den som dominerar i media eller om det är så att den negativa bilden är lättare att komma ihåg (Blomberg et al. 2004:15). Liknande funderingar hade jag själv och blev därför intresserad av ämnet. Vilka framställningar om socialarbetare finns i media? Jag mindes alla de nyheter där socialarbetare framställs på ett väldigt negativt sätt, men är det verkligen så den generella bilden ser ut?

Vad spelar det då för roll hur media skriver om socialarbetare? Blomberg et al. menar att media har blivit en större del av människors liv samt fått en ökat inflytande över medborgarnas sätt att tänka (Blomberg et al. 2004:13, 17). Detta är speciellt sant för området socialt arbete då det kan vara svårt att definiera vad det egentligen är och många har inte egen erfarenhet. Då påverkas vi av information och bilder från till exempel media, menar Zugazaga et al. (2006) i artikeln *Social worker perceptions of the portrayal of the profession in the news and entertainment media: an exploratory study* (Zugazaga 2006:632). Media är inte bara förmedlare av olika synsätt i samhället utan är även med och skapar olika problembilder, de har en aktiv roll i det hela. Forskare menar att media har en dagordningsmakt vilket innebär att de bestämmer vilka ämnen som ska diskuteras i samhället samt hur den diskussionen ska se ut. Media påverkar både allmänhetens syn och maktaktörers handlande vilket kan få stora konsekvenser (Blomberg et al. 2004:13, 17). Utifrån dessa uttryck går det att påstå att media påverkar hur allmänheten ser på socialarbetare liksom för makthavare som sedan beslutar i sociala frågor. Vilka är då dessa konsekvenser som medias framställning av socialarbetare kan ge? Bland annat har forskning kommit fram till att rekrytering, finansiering och fördelning av resurser inom socialt arbete påverkas. Dessutom påverkas socialpolitiken när det gäller både socialarbetare, klienter och socialvården. När det gäller klienter diskuterar Zugazaga et al. att

om framställningen av socialarbetare är negativ så kan det bli svårt att motivera och hjälpa klienterna (Zugazaga et al. 2006:622, 632). Med dessa forskningsresultat blir det tydligt att socialt arbete påverkas på flera nivåer av medias framställningar av socialarbetare, vilket då blir ett argument för att ämnet är intressant att studera.

Jag har med hjälp av Faircloughs diskursanalys av text studerat framställningarna av socialarbetare i den svenska pressens dags- och kvällstidningarna under ett halvårs tid. Jag ville ta reda på vilka olika framställningar som finns samt hur dessa kan förstås. Jag var också speciellt intresserad av att undersöka hur tidningarna framställer socialarbetare som arbetar med omhändertagandet av barn.

1.2 Syfte och frågeställningar

Syftet med studien är *att med hjälp av en diskursanalytisk ansats belysa hur socialarbetare i dagsläget framställs i svenska nyhetstidningar.*

Utifrån syftet har jag formulerat följande frågeställningar:

- Vilka olika framställningar av socialarbetare finns i tidningarnas nyhetsrapportering?
- Vilka framställningar finns gällande socialarbetare som arbetar med omhändertagande av barn?
- Vilka diskurser kan kopplas till dessa framställningar?
- Hur förhåller sig dessa framställningar och diskurser till olika synsätt på vad socialt arbete är?

I kommande avsnitt presenteras tidigare forskning, de teoretiska utgångspunkterna för uppsatsen, de metodologiska valen och överväganden. Vidare presenteras resultat och analys i ett gemensamt avsnitt och uppsatsen avslutas med en avslutande diskussion.

1.3 Tidigare forskning

I detta avsnitt redogörs för forskning inom området socialt arbete och media. Jag börjar att i avsnitt 1.3.1 presentera den tidigare forskning som har inspirerat upplägget på denna studie. Jag fortsätter sedan att presentera forskning kring socialarbetare i visuella medier, hur

socialarbetare själva tycker att de framställs samt en diskussion om att socialarbetarna själva har ett ansvar för att göra sin röst hörd i media. Blomberg et al. diskuterar olika forskningsområden inom socialt arbete och media. Exempel på områden är synen på ungdomsbrottslighet, äldre som brottsoffer, invandrardebatten, förorten, när utsatta får komma till tals, socialt arbete med utsatta barn och unga, välfärdstjänsten m.m. (Blomberg et al. 2004:20, 21). Med detta ville jag visa vilka andra forskningsområden som finns trots att jag valt att fokusera på hur nyhetstidningar framställer socialarbetare. Blomberg et al. skriver i förordet till sin antologi att det finns brister i forskningen i Norden inom området men att samhällsvetare har fått ett ökat intresse av det på senare tid. De nämner även att det numera finns ett nätverk kring socialt arbete och media (Blomberg et al. 2004:7, 15). Internationellt sett vid jämförelse mellan England och USA så framställs socialarbetare mer negativt i tidningarna i England. Detta beror på att statusen för socialarbetare är högre i USA och att de stora tidningarna i USA inte publicerar så många artiklar kring ämnet (Lundström 2004:223, 224, 236). Nedan ligger fokus på den forskning som handlar just om hur socialarbetare framställs istället för vad som allmänt har forskats om kring socialt arbete i medierna.

1.3.1 Socialt arbete med barn och unga

I Kapitlet *Mellan vardag och dramatik – Pressens bevakning av socialt arbete med utsatta barn och unga* av Lundström (2004) diskuteras en studie som gjorts i två delar, i den första delen har Lundström kvantifierat samt letat efter teman i hur media under en viss period har skrivit om socialt arbete med barn (vardagsrapportering). I den andra delen har han undersökt två barnavårdsfall (enskilda dramatiska fall) närmare utifrån en diskursanalys med narrativt tema (Lundström 2004:224, 226, 229, 240, 241). Lundströms studie inspirerade denna studies upplägg på det sätt att jag först undersöker hur tidningarna allmänt framställer socialarbetare och sedan undersöker hur socialarbetare inom den sociala barnavården framställs. Lundströms resultat från den första delen av studien visar att socialtjänsten inte nämns så ofta i artiklar om utsatta barn, istället är det andra aktörer så som polis som nämns. Av de artiklar som finns där socialtjänsten nämns handlar majoriteten om socialtjänstens individ och familjeenhet. Undersökningen kommer också fram till att det endast är 25 % av artiklarna som är negativa men att detta kan bero på att det under den tidsperioden inte fanns något dramatiskt barnavårdsfall. Att lokala tidningar är mer positiva till socialtjänsten än storstadstidningar är ett annat resultat som nämns (Lundström 2004:226 - 229). Resultatet från detta är att många artiklar som berör socialt arbete med barn handlar om vardagliga rapporter där socialarbetarna själva eller socialtjänsten är de som vill föra fram något. De negativa artiklarna handlar ofta

om kritik från myndigheter och artiklarna är sällan dramatiska, skriver Lundström (Lundström 2004:229, 230, 239).

När det gäller den andra delen av undersökningen, där han har undersökt två dramatiska barnavårdsfall där barn varit illa, diskuterar Lundström bland annat följande resultat: Artiklarna innehåller en så kallad "child abuse horror story" (Lundström 2004:242) vilket innebär att media tar med allvarlig fakta för att uppröra läsaren. Ett annat resultat som Lundström beskriver är att media framställer dessa barnavårdsfall som att om socialarbetaren hade gjort en ordentlig riskbedömning så hade det gått att förhindra att barnet blev illa. I det andra barnavårdsfallet har Lundström funnit en framställning av socialarbetare som att de lägger sig i för mycket, att de gör ingripanden på för lösa grunder och därmed kränker familjer. Socialarbetaren framställs även som byråkratiska och okänsliga (Lundström 2004:242, 244, 247, 249).

1.3.2 Socialarbetare i visuella medier

I artikeln *Sad not bad. Images of social care professionals in popular UK television drama* av Henderson och Franklin (2007) diskuteras deras studie kring vilka bilder av socialarbetare som förmedlas i TV:s dramaserier i Storbritannien. Deras resultat var att socialarbetare förekommer i tv-serierna mestadels när det handlar om barnavården. Dessutom kom studien fram till att socialarbetare dels framställs i positiv bemärkelse men samtidigt finns framställningen av den byråkratiska, tråkiga socialarbetaren. I TV-serierna blir socialarbetarna en symbol för hela sociala systemet samt att socialarbetarna bara hade en tillfällig roll i serierna och inte en av huvudkaraktärerna. Dessutom ges inte mycket information kring socialarbetarnas arbete och hur de lever (Henderson & Franklin 2007:133,147).

Ännu en studie som undersöker framställningen av socialarbetare i de visuella medierna är *Through the eyes of Hollywood: Images of social workers in film* av Freeman och Valentine (2004). Här undersöks hur socialarbetare framställs i 44 Hollywoodfilmer från 1938 till 1998 (Freeman & Valentine 2004:151). Fokus i denna studie ligger på hur socialarbetarna framställs utifrån kategorierna kön, etnicitet och socioekonomisk status. Resultatet blev att socialarbetare i många fall framställs som vita heterosexuella medelklasskvinnor som har sexuella relationer med klienterna. Dessa socialarbetare framställs mest arbeta inom den sociala barnavården med klienter som lever i fattigdom. Författarna anser att ett relevant sätt att förstå dessa framställningar är utifrån teorin om att vilja behålla status quo, den rådande

hierarkiska ordningen som finns i samhället mellan olika grupper (Freeman & Valentine 2004:154 -160).

1.3.3 Framställningen enligt socialarbetare själva

Det har gjorts flera studier kring hur socialarbetare själva anser att de framställs i media. En av dessa gjordes av Zugazaga et al. (2006). Studien syfte var att ta reda på hur socialarbetare i Florida uppfattar att socialarbetare framställs i nöjesmedia samt i nyhetsmedia (Zugazaga et al. 2006:621). Studiens generella resultat var att socialarbetarna uppfattade att de framställdes mer negativt än positivt i både nöjes- och nyhetsmedia. Dock uppfattade de bilden av socialarbetaren som något bättre i nöjesmedia. I både nöjes- och nyhetsmedia var ”omsorgsfull” det adjektiv som framställdes mest positivt. De största skillnaderna mellan olika kategorier var att de socialarbetare som hade högre lön uppfattade att sin profession framställdes som mer omsorgsfull samt att kvinnliga socialarbetare uppfattade att framställningen av dem själva var mindre omsorgsfull än manliga socialarbetare, både i nöjes- och nyhetsmedia. Dock var ingen av dessa skillnader särskilt stora (Zugazaga et al. 2006:627 – 632). Författarna redogör också för tidigare forskning och där de bland annat diskuterar en studie kring hur socialarbetare skildras i TV-serierna *Judging Amy* och *Norm*. Författarna skriver att socialarbetare blev upprörda över en karaktär i TV-serien *Norm* som beskrivs som en hockeyspelare som blev socialarbetare bara för att slippa hamna i fängelse (Zugazaga et al. 2006:621). En annan studie som diskuteras gjordes i USA år 1992 genom att under ett halvår undersöka flera olika typer av media så som tidningar, tidskrifter och olika TV-program. Resultatet blev att vid 86 % av gångerna som socialarbetare nämndes framställdes de positivt, bland annat framställdes de som experter och att de gjorde ett bra jobb (Zugazaga et al. 2006:625).

När det gäller svensk forskning kring hur socialarbetare själva uppfattar att de framställs i media finns en artikel *Socialarbetare om massmedier* (2004) av Andersson och Lundström som publicerats i tidskriften *Nordisk Sosialt Arbeid*. Artikeln diskuterar hur socialarbetare inom den sociala barnvården uppfattar medias framställningar om dem. Resultatet blev att socialarbetare anser att socialarbetare i media framställs som att antingen göra för lite eller att de ingriper för mycket. De uppfattar även att det är de dramatiska barnvårdsfallen allmänheten minns och inte det vardagliga. Författarna skriver att socialarbetarna anser att socialarbetare ligger längst ner i rangordningen av yrken där läkare kommer högst upp i rangordningen. Ett annat resultat kring hur socialarbetare uppfattar att de framställs i media är

att de positiva sakerna socialarbetare gör aldrig beskrivs. Socialarbetarna var också eniga om att socialarbetare är dåliga på att uttala sig och skapa relation med medierna. När det gäller konsekvenserna skriver författarna att socialarbetarna anser att politiker påverkas lätt av det media skriver om socialarbetare vilket får konsekvenser för hur socialt arbete organiseras samt för enskilda ärenden (Andersson & Lundström 2004:2 - 18).

1.3.4 Socialarbetarnas ansvar

I några av ovannämnda artiklar diskuteras socialarbetarnas ansvar. Zugazaga et al. betonar socialarbetarnas ansvar för hur professionen framställs i media. Författarna menar att socialarbetare måste ta en mer aktiv och förebyggande roll (Zugazaga et al. 2006:633, 634). Även Freeman och Valentine diskuterar detta och menar att socialarbetare måste presentera för allmänheten vad, hur och varför de gör som de gör samt aktivt arbeta emot stereotyper av sig själva och klienterna (Freeman & Valentine 2004:161).

2. Teori

I detta avsnitt diskuteras olika teoretiska utgångspunkter för uppsatsen med en början i socialkonstruktionismen, vidare till diskursanalys som teori och sedan även Paynes teori om tre synsätt på socialt arbete. Dessa ligger till grund för analysen av artiklarna. Diskursanalys är inte bara en metod utan även en teoretisk ansats, detta diskuterar Winther Jørgensen och Phillips (2000) i boken *Diskursanalys som teori och metod*. Det går alltså inte att bara använda diskursanalysen som metod utan även de teoretiska utgångspunkterna måste accepteras. En av diskursanalysens utgångspunkter är socialkonstruktionismen (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7, 10). Socialkonstruktionismen ligger som en ram för diskursanalysen och andra teorier så därför börjar jag med att beskriva denna.

2.1 Socialkonstruktionism

Bryman (2011) diskuterar begreppet socialkonstruktionism. Socialkonstruktionismen, enligt Bryman, ser den sociala världen som socialt konstruerat, vilket innebär att sociala aktörer är med och skapar den (Bryman 2011:38). Inom socialkonstruktionismen finns fyra nyckelpremisser. Winther Jørgensen & Phillips diskuterar dessa och menar att den första handlar om att vara kritisk till kunskap som gör anspråk på sanningen. En annan av premisserna går ut på att ta hänsyn till den historiska och kulturella kontexten då vi alltid

befinner oss i en sådan. En tredje premiss tar upp om kunskap och att det som ses som sant skapas socialt. Den fjärde premissen innebär att det sätt vi ser på världen och vad som är rätt och fel skapar vissa sociala handlingar som får sociala konsekvenser (Winther Jørgensen & Phillips 2000:11, 12).

2.2 Diskursanalys som teori

Winther Jørgensen och Phillips diskuterar begreppet diskurs och menar att det är ”ett bestämt sätt att tala om och förstå världen (eller ett utsnitt av världen)” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7). Inom området råder dock oenighet kring diskursbegreppet och hur en diskursanalys ska göras. Dock finns det vissa saker som alla har gemensamt. En av dessa är socialkonstruktionismen som nämndes tidigare. En annan gemensam nämnare är kritisk forskning, att undersöka maktrelationer i samhället (Winther Jørgensen & Phillips 2000:7- 9). Ännu en gemensam grund är att språket har en central plats. Det är med hjälp av språket vi skapar olika representationer av verkligheten. Språket skapar också sociala identiteter och relationer (Winther Jørgensen & Phillips 2000:9, 15, 16). Några andra som diskuterar diskursanalys är Bergström och Boréus (2005) i boken *Textens mening och makt*. De menar också att språket står i fokus i en diskursanalys, att språket är med och formar verkligheten. Vissa forskare har uttryckt att det speciella med diskursanalys är att ta hänsyn till kontexten. Andra beskrivningar av diskursanalys är att den fokuserar på frågor om makt och identitet. Det som är gemensamt för de olika typerna av diskursanalys är att de på ett systematiskt sätt studerar diskurser (Bergström & Boréus 2005:305 - 307). Nedan följer en lite mer utförlig beskrivning av diskursbegreppet enligt Fairclough.

2.3 Diskursbegreppet enligt Fairclough

Olika praktiker inom diskursanalys har gett olika definitioner på begreppet diskurs. Eftersom jag i min studie kommer att använda Faircloughs diskursanalytiska metod vid analys av text har jag valt att presentera hans definition av begreppet. Fairclough diskuterar begreppet **diskurs** utifrån ”..språkbruk såsom social praktik” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:72) och ”som ett sätt att tala som ger betydelse åt upplevelser utifrån ett bestämt perspektiv” (Winther Jørgensen & Phillips 2000:72). Diskurser är enligt Fairclough med och skapar sociala relationer och identiteter samt kunskapssystem och betydelsesystem (Winther

Jørgensen & Phillips 2000:72,73). **Genre** är ett annat begrepp Fairclough använder vilket innebär det språkbruk som finns inom en viss social praktik som samtidigt också skapar denna sociala praktik (Winther Jørgensen & Phillips 2000:73). Ett centralt begrepp i Faircloughs modell är **diskursordning**. Med diskursordning menas hopslagningen av alla diskurser inom ett visst socialt område. Ett exempel är mediernas diskursordning. Fokus ligger därför inte på en enda diskurs utan på samspelet mellan diskurser. (Winther Jørgensen & Phillips 2000:73, 76, 138, 139). När det gäller förändring inom en diskursordning menar Fairclough att diskurserna och genrerna bestämmer hur det inom en diskursordning talas om en viss sak men tas andra diskurser och genrer in bidrar detta till att diskursordningen inom ett visst område förändras (Winther Jørgensen & Phillips 2000:76). När artiklarna presenteras och analyseras har jag använt mig av Faircloughs teori kring diskursanalys och använder begreppen diskurs, genre och diskursordning.

2.4 Paynes tre synsätt på socialt arbete

Payne (2005) presenterar i sin bok *Modern social work theory* tre olika synsätt på socialt arbete. Dessa tre synsätt sätter han samman i en triangel där de tre synsätten är de tre hörnen i triangeln och utrymmet inuti triangeln representerar diskurserna dem emellan. De tre olika sätten att se på socialt arbete hänger samman med olika politiska synsätt på hur välfärdsystemet bör se ut menar Payne (Payne 2005:8, 10). De olika synsätten kommer jag sedan använda för att analysera de framställningar och diskurser jag funnit kring socialarbetare i artiklarna. Argumentet för användningen av just denna teori är att den passar väl in med den diskursanalytiska ansatsen då den också bygger på socialkonstruktionism och diskurser (Payne 2005:8, 10).

De tre synsätten är följande:

Det reflexiva- terapeutiska synsättet: Här handlar socialt arbete om att underlätta för utveckling och självförverkligande hos individer och grupper för att de ska må så bra som möjligt. Socialarbetaren och klienten interagerar ständigt och påverkar varandra genom varandras synsätt och genom denna process får klienten egenmakt. Det här synsättet förespråkar att ekonomisk och social utveckling sker samtidigt för att det ska ske social- och individuell förbättring (Payne 2005:8, 9).

Det socialistiska – kollektivistiska synsättet: Här handlar socialt arbete om att söka samarbete i samhället, mobilisera, för att utsatta grupper ska kunna ha egenmakt. Att överföra

makt och resurser från eliten till de som har det sämst. Det handla också om att befria utsatta grupper från förtryck. För detta krävs en transformering av samhället (Payne 2005:9).

Det individualistiska – reformistiska synsättet: Här ses socialt arbete som välfärdsservice till individer och ett sätt att upprätthålla social ordning. Det handlar om individens behov och förbättring av service så att allt ska bli så effektivt som möjligt. Det är ett liberalekonomiskt synsätt på samhället med betoning på lagstiftning och den fria marknaden (ibid.).

3. Metod

I detta avsnitt presenteras valet av diskursanalys som metod, diskursanalys enligt Fairclough, diskursanalysens förtjänster och brister och studiens tillförlitlighet. Jag går sedan vidare med att beskriva hur jag gått tillväga vid sökning av artiklar och vid analys samt avslutar med en diskussion kring förförståelse och etiska överväganden.

3.1 Val av metod

I följande stycke argumenterar jag för valet av diskursanalys som metod och även mer specifikt för valet av Faircloughs kritiska diskursanalys när det gäller analysen av text. Valet av diskursanalys som metod för min studie kring hur socialarbetare framställs i media gjordes utifrån följande. Då mitt studieobjekt är media och avgränsningen är tidningsartiklar blev det första gången naturligt att använda textanalys då tidningsartiklar är en typ av textdokument. Det finns olika typer av textanalyser: kvantitativ innehållsanalys, kvalitativ dataanalys; grounded theory- analys, tematisk analys, narrativ analys, diskursanalys m.m. (Bryman 2011). Jag valde bort den kvantitativa innehållsanalysen då den används för att få svar på frågor så som: När dök artiklar kring ämnet upp i media? Vilka tidningar tog först upp ämnet? Samt för att räkna olika typer av företeelser (Bryman 2011:281, 287). Jag var inte intresserad av att ta reda på hur ofta eller hur mycket socialarbetare framkommer i media och därför passade inte en kvantitativ innehållsanalys mitt syfte och frågeställningar. Att jag använder diskursanalys istället för en annan typ av kvalitativ innehållsanalys beror på de frågeställningar jag ställer mig. Då jag vill undersöka hur tidningar beskriver socialarbetaren blir språket viktigt vilket är ännu en anledning till att diskursanalysen passar väl in på studien. Winther Jørgensen och Phillips tar även upp exempel på när det passar att använda diskursanalys, där ett av deras

exempel är studier i hur ett visst fenomen skapas i media (Winther Jørgensen & Phillips 2000:8), vilket är precis det mitt syfte innefattar.

Valet att använda Faircloughs kritiska diskursanalys gjordes utifrån att det är en modell som ger konkreta analysverktyg och är därför lätt att börja med (Winther Jørgensen & Phillips 2000:140). En annan anledning till att jag valde kritisk diskursanalys är att denna metod är den som mest betonar samspelet mellan det diskursiva och det sociala och att detta får sociala konsekvenser (Winther Jørgensen & Phillips 2000:138) vilket passar väl in på undersökningsämnet socialt arbete.

3.2 Faircloughs diskursanalys

I det här stycket kommer jag beskriva mer konkret om Faircloughs diskursanalys som metod. Jag valde att inspireras av Faircloughs modell snarare än att använda den exakt fullt ut. Inspirationen gäller endast i avseendet analys av text, vilket Faircloughs modell ger konkreta analysverktyg till. Faircloughs modell är en diskursanalys som innefattar tre olika dimensioner, analys av: *text*, *diskursiv praktik* samt *social praktik* (Winther Jørgensen & Phillips 2000:74). Syftet med de tre dimensionerna är att se samband mellan diskursiva praktiker och sociala och kulturella strukturer (Winther Jørgensen & Phillips 2000:84). I analysen av *text* analyseras hur texten är uppbyggd rent språkmässigt med t.ex. grammatik, ordval. Dessa språkbruk i texterna skapar diskurser (Winther Jørgensen & Phillips 2000:75, 87).

3.3 Diskursanalys – förtjänster och brister

Jag kommer här nedan diskutera vilka fördelar det finns med diskursanalys som metod. En fördel är att diskursanalysen är en icke- reaktiv metod, enligt mig. Bryman diskuterar innehållsanalysen som en icke- reaktiv metod och menar att det är en metod där de personer som undersöks inte påverkas av att det görs forskning, men detta är dock bara sant när det gäller analys av redan färdig text (Bryman 2011:296). En annan fördel med diskursanalysen är att det ofta innebär att analysera offentligt material som redan finns (så som i mitt fall med tidningar) och då är forskaren inte beroende av att försöka få ihop material till en undersökning. Bryman skriver om innehållsanalysen och menar att en fördel med denna är att

det går att studera grupper som hade varit svåra att träffa personligen och undersöka (ibid.). Jag skulle vilja påstå att detsamma gäller för diskursanalysen. Ytterligare en fördel med diskursanalys som metod är att den går att applicera på olika typer av material (beroende på frågeställningarna) bland annat naturliga samtal, texter och intervjuutskrifter (Bryman 2011:486). När det kommer till diskursanalysens nackdelar skulle en sådan kunna vara att en del anser den vara alldeles för abstrakt och därför svår att begripa sig på. En annan nackdel är att det finns så många olika definitioner på begreppet diskurs vilket har gjort att diskursanalysen fått som rykte att det går att göra lite hur som helst. Ytterligare en nackdel som Bryman nämner är risken att göra spekulationer som inte syns i analysen (Bryman 2011:485–487).

3.4 Studiens tillförlitlighet

När forskning inom samhällvetenskapen ska bedömas används tre olika kriterier; reliabilitet, validitet och replikation. Med validitet menas om studien mäter det som den var tänkt att mäta, att slutsatserna stämmer överens (Bryman 2011:50). För att kunna visa på validitet har jag när jag gjorde min diskursanalys gått tillbaka till mina frågeställningar för att se till att de stämmer överens med det jag har fått fram, och då ändrat om det har behövts. Detta har jag försökt att göra under hela processen och inte bara i slutet. Inom diskursanalysen diskuteras två sätt att ta reda på om en studie är valid. Det ena innebär att bedömma analysens styrka i att ge förklaringar samt om den kan komma med nya förklaringar. Ett annat sätt är att bedöma om analysens delar är sammanhängande (Winther Jørgensen & Phillips 2000:123).

Replikation är ett kriterium om att studien ska vara möjlig att göra om igen, upprepa. Detta eftersom för att kunna avgöra om en studie har reliabilitet måste den kunna upprepas (Bryman 2011:49). För att min studie ska gå att replikera har jag försökt vara tydlig med att beskriva hur jag har gått tillväga när jag har gjort min diskursanalys samt hur jag har valt ut mitt material. Det är viktigt att veta vilka analysverktyg jag har använt, därför har jag försökt att vara noga med att beskriva detta. Dock kan det bli svårt att kunna replikera min studie helt. Detta eftersom kvalitativa forskare menar att det blir svårt i kvalitativ forskning då sociala miljöer hela tiden ändras (Bryman 2011:352). Reliabilitet är ett kriterium kring tillförlitlighet, är det forskaren fått fram att lita på eller beror det på slumpen eller något vid just det tillfället? (Bryman 2011:49). Denna fråga anser jag vara intressant att diskutera då jag har använt diskursanalys då diskursteorin ser forskarens resultat som inte helt slutgiltig utan bara en

version av verkligheten (Bryman 2011:37). Det betyder att det jag har kommit fram till i min studie är en konstruktion och kan inte ses som sanningen om jag utgår från diskursanalys.

3.5 Tillvägagångssätt

Här diskuteras hur jag gått tillväga för att söka tidningsartiklar samt det urval som gjorts kring tidningarna. Dessutom diskuteras hur jag gått tillväga för att göra analysen. Jag börjar med att diskutera de sökord jag har valt att använda och hur detta har påverkat min studie.

3.5.1 Sökord

För att få fram tidningsartiklar att analysera i min studie gjorde jag följande. Jag gick in på Universitetsbibliotekets hemsida och valde ”söka” och sedan ”dagstidningar”. Här gick jag via en länk in i sökdata-basen Retriever Research. Jag gjorde två olika typer av sökningar. Vid den första, när jag letade efter allmänt om hur socialarbetare framställs i media, prövade jag olika sökord men bestämde mig sedan för ”socialarbetare”. Jag hade först tänkt välja sökordet ”socio-nom” eftersom jag var intresserad av just min kommande yrkestitel men när jag använde detta sökord handlade de flesta artiklar bara om statistik på vilka yrken som tjänar mest pengar eller vilka yrken det finns mest jobb inom (där socio-nom var en bland dem). Jag valde därför att inte använda detta sökord. Jag prövade även att använda sökordet ”socialsekreterare” men bestämde mig sedan för ”socialarbetare” då jag ansåg ordet socialsekreterare vara allt för avgränsande (endast socialtjänsten) då jag ville gå in med ett bredare angreppssätt. Däremot när jag gjorde min andra typ av sökning för att få fram artiklar om omhändertagande av barn prövade jag först att söka på ”socialarbetare” och ”omhändertagande” men fick inga träffar. Då sökte jag istället på ”socialsekreterare” och ”omhändertagande” och fick flera träffar. Jag har använt både begreppet socialarbetare och begreppet socialsekreterare trots att det inte betyder samma sak. Jag är medveten om att mitt val av sökord har påverkat det resultat jag fått fram. Med det menar jag att socialarbetare inte är synonymt med socio-nom och därför ger sökandet av artiklar på dessa sökord olika resultat kring vilka framställningar som finns i artiklarna. Att söka artiklar via sökord i databaser ger också ett annat material än att söka artiklar genom att sitta och läsa igenom tidningarna, vilket bör nämnas. Vid användandet av sökord framkommer bara artiklar som innehåller just det ordet även fast det kanske skulle funnits andra artiklar som också hade varit relevanta för studien.

3.5.2 Söka artiklar samt urval

Jag gjorde sökningarna vid fyra tillfällen. Detta för att jag i efterhand förstod att jag behövde ett större material. Det första var den 2013-04-05, den andra var 2013-04-24, den tredje 2013-05-20 och den sista skedde 2014-01-22. Då jag ville ha aktuella artiklar valde jag vid första söktillfället att söka artiklar från samma år (2013) och sökperioden blev därför 1/1 2013 till 1/4 2013. Då detta var 4 månader och jag kände efter hand att jag behövde mer material valde jag att göra en andra sökning med tidsperioden 1/11 2012 till 31/12 2012 så den sammanlagda tidsperioden skulle bli ett halvår, 1/11 2012 till 1/4 2013. När det gäller avgränsning av tidningar valde jag först att avgränsa studien till storstadspress, både dagstidningar och kvällspress med tidningarna Dagens Nyheter, Sydsvenska Dagbladet, Göteborgs – Posten, Expressen och Aftonbladet. Dock valde jag sedan genom den tredje sökningen att ha med artiklar från alla storstadstidningar under perioden för att få mer tyngd till framställningarna. Detta inkluderade även tidningarna Dagens industri, Svenska Dagbladet, Kvällsposten, Metro och GT Expressen. Vid den fjärde sökning när jag sökte efter artiklar som behandlade omhändertagandet av barn gjordes ingen avgränsning till storstadspress då de artiklar som var relevanta fanns i lokaltidningar. Vid denna sökning på artiklar mellan 1/11 2012 och 1/4 2013 fick jag fram 30 artiklar som handlade om omhändertagande om barn men valde sedan att bara ha med de artiklar (5st) som framställde personliga berättelser för att få en avgränsning. Detta gjordes med inspiration av Lundströms studie (2004) där han i sin andra del av studien tittar närmare på två dramatiska barnavårdsfall.

Sammanlagt har ca 56 artiklar analyserats varav en artikel förkom fyra gånger om samma händelse (Svenska Dagbladet 2012-11-17). Jag har valt bort artiklar där socialarbetare bara står med som ett ord på någons yrke, där artikeln inte alls har att göra med den personens roll som socialarbetare. Exempel på detta är så kallade ”fråga folk på stan reportage”. Jag har valt att ha med exempel på citat om socialtjänsten på vissa ställen då dessa framställningar vävs in med framställningar av socialarbetare. Ett annat beslut var att ha med både nyhetsartiklar och krönikor på grund av att jag ville visa på den samlade bilden av socialarbetare i tidningen som en läsare skulle få. Avgränsningar hade kunnat göras i frågan om antal tidningar och att välja bara nyhetsartiklar vilket också skulle kunna argumenteras för att vara bättre. Dock har jag valt att ha med alla vilket innebär att min studie får ses som ett nedslag på den samlade bilden av hur svenska tidningar (storstadspress och lokalpress) framställer socialarbetare, även fast det skiljer sig åt mellan tidningar och mellan debattartiklar och nyhetsartiklar.

3.5.3 Tillvägagångssätt analys

Så här gjorde jag min diskursanalys av text, i det här fallet artiklar. Jag läste igenom artiklarna genomskådigt för att få en uppfattning av vad de handlade om. Sedan läste jag om artiklarna igen och började stryka under och markera de meningar och ord som beskrev socialarbetare. Här använde jag mig av några konkreta analysverktyg som kan ingå i Faircloughs modell för att analysera de genrer (språkbruk) som används. Dels analyserade jag ordval och metaforer men även texternas grammatiska uppbyggnad (Winther Jørgensen & Phillips 2000:87, 88). Utifrån de resultat jag fick fram i textanalysen försökte jag finna gemensamma drag i artiklarna, mönster, för att kunna koppla detta till större enheter, diskurser. Analysen av artiklarna gjordes i två omgångar då jag den första gången analyserade de allmänna artiklarna om socialarbetare och sedan mer än ett halvår senare analyserade artiklarna kring omhändertagande av barn. Trots att jag gjorde på samma sätt de båda gångerna skulle det kunna vara så att tidsaspekten påverkat att jag såg saker annorlunda de olika gångerna, men detta är inte något jag själv märkt av. När diskurserna sedan analyserades utifrån Paynes teori om tre synsätt på socialt arbete analyserades dem utifrån beskrivningarna av de tre synsätten och hur väl de stämde överens med dessa beskrivningarna och till vilket synsätt de passade in.

3.6 Förförståelse

Bryman diskuterar värderingar som en faktor som påverkar forskningen. Värderingar kopplar Bryman till personliga känslor och åsikter samt förutfattade meningar. Han menar att dessa värderingar kan påverka alla delar av forskningsprocessen: val av område, val av frågeställningar, val av metod, datainsamlingen, analysen, tolkningen och slutsatserna. En ståndpunkt inom denna fråga är att forskaren måste vara självreflekterande och reflektera kring hur värderingar kan påverka (Bryman 2011:43, 44). Det som skulle ha kunnat påverka min forskningsprocess är min förförståelse om att bilden av socialarbetaren i media är negativ, då det är dessa nyhetsinslag jag själv minns. Det jag har gjort för att försöka förhindra att denna förförståelse har påverkat studien är att jag har varit uppmärksam på att inte bara välja ut material där jag kan finna belägg för den negativa framställningen utan jag har försökt att ha en öppen ingång i analysen av artiklarna.

3.7 Etiska överväganden

Vetenskapsrådet för humaniora och samhällsvetenskap diskuterar etiska principer i förhållande till forskningen och beskriver krav så som att inhämta samtycke, informera, förvara personuppgifter m.m. (Vetenskapsrådet 2009). Utifrån min studie blir dock dessa krav inte helt relevanta då mitt material är redan offentligt publicerade texter. Materialet finns redan där för alla att ta del av. Jag har inte hämtat in ny information utan har analyserat den som redan fanns och jag har heller inte inhämtat personuppgifter. De etiska övervägande jag har gjort i studien är att inte nämna personer vid namn som har skrivit artiklarna samt de personer som framkommer i artiklarna. Detta eftersom jag anser att namn inte är relevanta för min analys och då är det onödigt att peka ut personer trots att de redan är offentliggjorda. Undantaget är dock de namn som framkommer i de citat jag har med då jag för att citera korrekt var tvungen att skriva med namnet samt att jag i några fall varit tvungen att skriva ut namn om de ingår i titeln på artikeln.

4. Resultat och analys

I detta avsnitt sker presentationen av resultat och analys integrerat. Däremot görs en uppdelning genom att först presentera resultat och analys av framställningarna av socialarbetare i allmänhet i artiklarna och därefter presentera resultat och analys av framställningarna när det gäller omhändertagandet av barn. Till sist analyseras framställningarna och diskurserna utifrån Paynes tre synsätt på socialt arbete. I det första avsnittet delas resultatet upp i olika teman utifrån de diskurser som framkommit under studien.

4.1 Framställningarna av socialarbetare

Här kommer jag att beskriva framställningarna jag funnit och analysera artiklarnas texter djupare med hjälp av de analysverktyg jag diskuterade i ett förgående avsnitt: diskurs och genre (språkbruk). Sedan presenteras de diskurser jag har kunnat urskilja i artiklarna. Jag har valt att bara presentera de mest förekommande framställningarna, de som förekom tillräckligt

många gånger för att det ska ge ett mönster i hur socialarbetare framställs. Dock fanns fler framställningar i artiklarna som dock bara förekom i någon enstaka artikel och dessa har jag då valt att inte ha med.

4.1.1. Socialarbetare i samverkan

En framställning av socialarbetare som förekommer i ett stort antal av artiklarna jag har analyserat är socialarbetare som någon typ av samarbetspartner med andra aktörer. Exempel på andra aktörer som socialarbetare nämns tillsammans med är: polis, lärare, sjuksköterskor, arbetsförmedling m.m. När det kommer till hur det i dessa artiklar talas om socialarbetarna går det att urskilja två olika beskrivningar. En är beskrivningen av socialarbetare som önskvärda samarbetspartner eller att fördelarna med samarbetet diskuteras. En annan framställning är att socialarbetare inte alls beskrivs utan bara nämns kort.

När det gäller framställningen av socialarbetare som önskvärda samarbetspartners framkom detta tydligt i några artiklar. I artikeln *Det behövs fler vuxna på stan* beskrivs hur ungdomar samlas i parkeringshuset i Nordstan. Både polis, socialarbetare, fältassistenter och vakter nämns. En politiker med ansvar för sociala frågor säger följande: ”Vi behöver också jobba med stadsdelarnas socialarbetare så att de då och då kan vara i centrum, ..” (GP 2013-02-25). Här nämns socialarbetare som önskvärd samarbetspartner. Med genren ”behöver” framställs socialarbetare som en yrkesgrupp som är behövd av andra. Vid en analys av citatets grammatiska uppbyggnad, med genren ”då och då” vill jag påstå ger framställningen av att socialarbetare inte behövs hela tiden utan bara ibland. Ett annat exempel är artikeln *Sandra Freiman startade nätverk för kvinnor* som beskriver hur en tjej har startat upp nätverk för kvinnor med syfte att bolla idéer, stötta varandra, utbyta åsikter och insikter. Nätverket är inte branschspecifikt. ”Vi har en socialarbetare, en textilstudent, en som jobbar inom media, en som startat ett eget jeansmärke.” (GP 2012-11-24). I denna artikel nämns samarbete som önskvärt men inte just med socialarbetare utan mellan kvinnor då ordvalet ”som inte är branschspecifik” används, vilket tyder på att erfarenhet från olika yrken kan vara en tillgång (ibid.). Det finns även exempel på hur samarbetet mellan socialarbetare och andra aktörer framhävs som den faktor som gett positivt resultat. I artikeln *Hovsjö succé – bryter gränser* om socialarbetare och polis samarbete kring unga kriminella säger polismästaren: ”Polis och socialtjänst har haft samma målbilder och det har gett resultat, ...” (DN 2013-01-03). Här uttrycker den andra parten, polisen, positivt om samarbetet med socialarbetare. Ett annat exempel är artikeln *Socialbidragen ökar i centrum* som berör samarbetet mellan

socialarbetare och arbetsförmedlare när det gäller bidragstagare. Områdeschefen säger följande: ”Det är ett av de starkaste sambanden som vi ser till att det har gått så bra för oss.” (GP 2013-01-26). Med genren ”gett resultat” samt ”gått så bra” framställs samarbetet med socialarbetare som positivt.

Det finns också andra sätt att tala om socialarbetare som samarbetspartner. Ett av dessa är när socialarbetare nämns som samarbetspartner men inte beskrivs vidare. I de flesta fall av dessa artiklar beskrivs inte heller den andra parten mer. Alltså ett samarbete nämns men inte mer om aktörerna eller deras olika roller. Dock framkom en artikel där socialarbetarnas roll i samarbetet inte beskrivs medan den andra parten beskrivs rikligt. Artikeln är *Mobila injiceringsrum. Övervakat ”fixerum” tryggare* och handlar om en verksamhet i Köpenhamn dit missbrukare kan komma och få injicera övervakat och få rena verktyg till detta. Så här beskrivs samarbetet: ”Sedan 1 oktober är det här en kommunal verksamhet, bemannad med sjuksköterskor och socialarbetare.” (Sydsvenskan 2012-11-08). Här blir det tydligt att både sjuksköterskor och socialarbetare arbetar där då journalisten skriver att verksamheten är ”bemannad” med dessa. Vidare i artikeln beskrivs dock bara sjuksköterskornas roll, som exempel kan nämnas ”Sjuksköterskorna övervakar injiceringen, men ingriper först om någon blir sjuk.”(ibid.). Här beskrivs tydligt vad sjuksköterskorna gör i verksamheten, de ”övervakar” men vad gör socialarbetarna? Utifrån dessa framställningar vill jag påstå att det finns en diskurs i de svenska storstadstidningarna, ett bestämt sätt att tala om socialarbetare som dessa artiklar bygger på, vilket jag skulle vilja kalla diskursen socialarbetare i samverkan.

4.1.2. Socialarbetare som filantrop

En annan framställning som framkommer i artiklarna är att socialarbetare framställs som ett kortvarigt yrke i väntan på något annat eller något som man är tillsammans med annan syssla och för den goda sakens skull. Artiklar som kan stå som exempel för detta är: Artikeln *Hat mellan människor finns överallt* som handlar om en författare och hennes bok. Här berättas bland annat hur hon gick till väga för att skriva boken. ”Även denna del av berättelsen har Olga Grjasnowa studerat noga genom att bo i Israel under ett halvår som oavlönad socialarbetare i en frivilligorganisation.” (DN 2013-01-26). Här beskrivs hur hon arbetat som socialarbetare en viss tidsperiod, ett halvår. Ett halvår i ett yrke borde kunna påstås vara en ganska kort tidsperiod. Dessutom används genren ”oavlönad” och ”frivilligorganisation”. Är detta något önskvärd egenskap hos socialarbetare, att arbeta oavlönat för den goda sakens

skull? Beskrivningen i artikeln antyder också att ingen utbildning krävs för att arbeta som socialarbetare.

En annan artikel *Basket ersätter pingpong när giganterna möts* berör vad USA:s president Barack Obamas och Kinas nästa ledare Xi har gemensamt. I artikeln skrivs följande om president Obama. ”Barack Obama fick sin insikt i fattigdom då han utförde ett socialarbete bland arbetslösa i Chicago under tre år.” samt ”Mellan de två universitetsperioderna arbetade Obama under tre år som ”community organizer”, ett slags socialarbetare, bland fattiga i Chicagos South Side, ...” (DN 2012-11-11). I citatet nämns konkreta tidsangivelser för hur länge Obama jobbade som socialarbetare, tre år i detta fall. Med genren ”mellan de två universitetsperioderna” ger associationen att socialarbetare kan vara ett extrajobb under studietiden. Ännu ett exempel är artikeln *Skrivlusten är förlöst* som beskriver en författare och hans böcker. Författaren är också socialarbetare som också beskrivs i artikeln. I slutet av artikeln står detta: ”Gör: socialarbetare i biskopsgården, författare, frilansande radioproducent för musikprogrammet Kalejdoskop i P2, musikbloggare” (GP 2012-12-21). Jag skulle vilja påstå att denna artikel ger en bild av att arbetet som socialarbetare går att kombinera med andra arbeten då personens alla arbeten räknas upp. Artikeln *Lehane läsvärd trots tomgång* berör även denna en författare men som tidigare arbetat som socialarbetare, så här beskrivs han: ”Han har arbetat som socialarbetare, lärare och chaufför.” (Svenska Dagbladet 2013-02-09). Eftersom läsaren vet att han nu är författare och att han tidigare har arbetat som både socialarbetare, lärare och chaufför ges associationen att han arbetade som socialarbetare en kortare period.

Ytterligare en artikel där jag kan se denna framställning är *Hardy sätter avtryck*, som verkar vara en typ av recension om en film. Här skriver journalisten ”Alexander jobbar extra som socialarbetare men har litterära ambitioner” (Expressen 2013-01-22). Med genren ”jobbar extra” blir det tydligt att socialarbetare i detta fall är ett extrajobb och ett yrke som det inte krävs utbildning för. Intressant är också att i fyra av de fem artiklarna som diskuterats som exempel nämns socialarbetare tillsammans med yrket författare. Som motsats till dessa framställningar kan nämnas att det även fanns artiklar som visade på motsatsen, att socialarbetare är ett livslångt yrke. Dock var denna framställning inte allas lika vanlig. Jag skulle vilja påstå att ovan nämnda framställningar bygger på diskursen socialarbetare som filantrop. Det är ett yrke som praktiseras vid sidan av för den goda sakens skull eller under en kortare period av livet.

4.1.3 Det hårda livet som socialarbetare

I flera artiklar fann jag framställningar som lyfte fram de jobbiga och dåliga sidorna med yrket. Som exempel kan nämnas de olika recensionerna om teaterföreställningen *Ett hav* av Kaspar Hausrar. I Svenska Dagbladet skrivs det att ”Tre socialarbetare på gränsen till sammanbrott..” (Svenska Dagbladet 2012-11-17). I Dagens Nyheter skrivs ”Tre kvinnliga socialarbetare har precis blivit lämnade i sticket av sin utbrända chef Björn.” (DN 2012-11-05). Med genren ”sammanbrott och utbrända” framställer de båda tidningarna socialarbetare som ett tufft yrke. Ett annat exempel är debattartikeln *Jag är inte lat – jag har sökt minst 100 jobb*. Här skriver författaren ”Det finns vidare en uppsjö av verksamheter där människor går på knäna under arbetsbördan när kostnaderna ska minskas till varje pris. Ett exempel är vårens uppror bland socialarbetare här i Göteborg.” (GP 2012-11-14). Med genren ”gå på knäna under arbetsbördan” framställs socialarbetare som att ha väldigt mycket att göra. Med metaforen ”gå på knäna” leder till associationen av en väldigt tung börda. I en krönika i GT skrivs att ”Ungefär lika vettigt som om kvinnliga lärare, socialarbetare eller personal på försäkringskassan skulle få höra att könsord, hatkampanjer och ständigt nedsättande glåpor hör till jobbet.” (GT 2013-02-08). Med detta citat framställs socialarbetare, bara kvinnliga i detta fall, med att bli trakasserade på jobbet. Med genren ”ständigt” ges associationen att detta skulle vara vardagen för kvinnliga socialarbetare. Ytterligare ett exempel är krönikan *Hur ska vilsna unga orka stå emot?* I denna krönika skriver författaren ”Föräldravandring där man först får instruktioner av en ärrad socialarbetare om bakom vilka buskar ungarna brukar suppa sig fulla och de skolgårdar där de värsta gängen samlas.” (Svenska Dagbladet 2013-03-01). Ordet ”ärrad” skulle kunna förstås utifrån det rent fysiska utseendet på socialarbetare. Dock skulle ordet ”ärrad” kunna förstås som beskrivning av en socialarbetare som varit med om mycket svåra saker, levt det hårda livet och fått ärr av det personen upplevt. Dessa framställningar skulle jag vilja påstå bygger på diskursen det hårda livet som socialarbetare .

4.1.4 Socialarbetare som expert

Det finns vissa artiklar som framställer socialarbetare som besittande av viktig kunskap. Som exempel på det kan ges artikeln *Reformvåg skapar debatt i Uruguay* som handlar om en ny abortlag ”Den kvinna som vill göra abort måste rättfärdiga beslutet inför en panel av minst en gynekolog, en psykolog och en socialarbetare.” (GP 2013-01-07). Detta citat skulle jag vilja påstå framställer socialarbetare som en del av en expertpanel. I krönikan *Låt skejtarna få en park* sätter författaren sig i expertposition då han skriver: ”Jag har under mina snart tjugo år som socialarbetare inte stött på ett bättre alternativ till att bygga broar mellan generationerna

än skateboard och streetsport.” (Sydsvenskan 2012-11-07). Med denna genre visar författaren på sin långa erfarenhet ”mina tjugo år som socialarbetare” (ibid.) och därför sätter sig själv i expertposition genom att mena att just hans förslag är det bästa ”inte stött på ett bättre alternativ..” (ibid.). Ännu ett exempel på artikel där denna framställning finns är krönikan *Jag tror inte längre ett smack på den lyckliga, -självständiga horan. Inte ens den lyckliga eskorten*. Här diskuteras bland annat kritik mot Danmarks politiker för att ha beslutat att inte införa förbud mot sexköp. Så här beskrivs socialarbetare: ”Socialarbetare och hjälporganisationer som på nära håll följer misären, missbruket, våldet i prostitutionens spår tar sig för pannan” (Kvällsposten 2012-11-22). Författaren använder bland annat detta citat som underbyggnad för sin kritik mot att inte förbjuda sexköp. Detta skulle jag därför vilja påstå sätter socialarbetare i en form av expertposition. Genren ”på nära håll” associeras med att socialarbetare är närmast verkligheten ”objektet”, socialarbetare vet hur verkligheten ser ut till skillnad mot t.ex. politiker som sitter för långt bort.

Ett annat exempel på framställningen av socialarbetare som besittande av viktig kunskap på grund av närheten till den sak som diskuteras är ledarartikeln *Ny lagstiftning hjälper ingen*. I artikeln diskuteras tiggeri och förslaget om att kriminalisera detta. Författaren är kritisk till det och till uttalandet av en politiker om att det är profitörer som organiserar tiggerierna. Författaren skriver att ”Vittnesmål från socialarbetare på fältet tyder på att ”ligorna” ofta består av romska klaner från Östeuropa. Hopträngda i små lägenheter eller på campingsplatser hjälps de åt att överleva och skickar överskott till familjemedlemmar i hemländerna.” (DN 2012-12-18). Med genren ”vittnesmål från socialarbetare” använder författaren socialarbetarna som vittnen för att underbygga sitt argument. Författaren använder ordet ”på fältet” vilket kan associeras till att socialarbetare befinner sig ute i verkligheten. Jag vill påstå att dessa framställningar i tidningarna bygger på diskursen socialarbetare som expert.

4.1.5. Socialarbeters kontrollerande roll

Ytterligare en framställning som jag kan urskilja vid analysen av artiklarna som dock inte är så framträdande då den inte återfinns i så många artiklar är socialarbetare som övervakare, vakt och någon som jagar människor. Detta kan exemplifieras med följande artiklar. I artikeln *På stan – Händer idag* beskrivs ett föredrag så här: ”Grindvakt eller socialarbetare? Biståndshandläggare inom äldreomsorgen slits mellan sin roll att ”hålla budget” och att bedöma äldres behov” (DN 2012-11-22). Utifrån Faircloughs analysverktyg för analys av text framkommer en metafor i citatet, nämligen ordet ”grindvakt”. Ordet grindvakt kan associeras

med någon som vaktar en port och bestämmer vem som ska få komma in. Socialarbetare associeras med grindvakt i denna artikel. En film *Faro* beskrivs i två artiklar under denna tidsperiod. Filmen handlar om en pappa och dotter som är på rymmen. En av dessa är artikel *Återhållen och stilla skogsflykt kräver tålamod* och så här beskrivs filmen där: ”När polis och socialarbetare kommer till deras ensliga hus flyr de, ..” (Expressen 2013-03-14). Trots att det inte står att socialarbetaren jagar pappan och dotter används genren flyr när det gäller pappan och dottern. Att fly skulle uttalat kunna ge en bild av att bli jagad. I samma artikel står ”Hella hotas av fosterhem, pappa av fängelse” (ibid.). Här associeras socialarbetare med ordet hota. I den andra artikeln *Hos Arrhenius har barnet huvudrollen* används ordet jaga tillsammans med socialarbetare ”De jagas av en socialarbetare och en polis” (Svenska Dagbladet 2013-03-17). Här blir det tydligt att socialarbetare framställs som någon som jagar människor. I en krönika om våldet skriver författaren ”Hittills har 14 kriminella tonårspojkar i Södertälje frivilligt varit med på att få en lots från socialtjänsten som följer allt de gör.” (Expressen 2013-01-04). Undersöks citatet noggrannare går det att urskilja genren ”följer allt de gör”. Dessa ord skulle kunna ge en bild av socialarbetare som övervakare. Framställningar som presenterats ovan vill jag påstå bygger på diskursen socialarbeters kontrollerande roll.

4.2 Barnavårdsfall

Här presenterar jag framställningarna av socialarbetaren och socialtjänsten i de fem artiklar under undersökningsperioden som berör omhändertagande av barn i specifika barnavårdsfall. I dessa artiklar märks en stor skillnad mot tidigare artiklar då genren (språkbruket) i artiklarna och beskrivningen av socialarbetare i dessa enbart är negativ, vilket jag kommer visa på med exemplen nedan. Några mönster kring hur socialarbetare och socialen framställs går att utläsa och det är de som presenteras nedan trots att flera enstaka framställningar också framkommer. Det ena mönstret i framställningarna skulle kunna kopplas till diskursen socialarbeters kontrollerande roll som jag diskuterade ovan. Exempel på detta är artikeln *Föräldrarna fick inte överklaga – LVU- ärende* där journalisten skriver att föräldrarna får träffa barnen “under uppsikt” av en socialsekreterare (Kristianstadsbladet 2012-12-06). Ett annat exempel är artikeln *Biologiska föräldrar ska bo på prov – Vårnaden om Haddile* där det står beskrivet hur en socialsekreterare kommer att “observera” föräldrarna (Kristianstadsbladet 2013-01-08). Genren “observera” skulle kunna kopplas till socialarbeters kontrollerande roll. En annan framställning om socialarbetare jag har funnit är kring att de tar beslut och bestämmer. Exempel på detta är att i artikeln om Haddile används genren att socialsekreterare kommer

att "besluta" om Haddiles framtid (Kristianstadbladet 2013-01-08). Ännu ett exempel är att i artikeln *Misstänkt knivmördare skulle omhändertas – advokatkritik* beskrivs hur en socialsekreteraren "beslutat" att en ny bedömning krävs (Kristianstadbladet 2013-02-07). Ytterligare ett exempel går att finna i artikeln *Barnen brottades ned av polisstyrkan – tvångsomhändertagande av barn* där det står skrivet att handläggare sagt att barnen "var tvungna" att åka tillbaka till fosterhemmet (Kristianstadbladet 2012-11-29). Dessa beskrivningar skulle jag vilja påstå kan kallas diskursen socialarbetares beslutande roll.

Det finns även ett annat mönster i de fem artiklarna kring omhändertagande av barn, nämligen att beskriva att socialarbetarna inte gjort det de borde ha gjort. Exempel på detta är artikeln *Förtvivlad fostermor: Varför måste Olle flytta igen?* här beskrivs en stiftelse som kommunen anlitat som hade hand om kontakten med familjehemmet (i stiftelsen jobbar socionomer). Stiftelsen beskrivs att efter några veckor ha "ändrat sig" angående en placering samt att stiftelsen sedan sa upp avtalet och "inte hörde av sig" till familjen och "kom inte och hälsade på" (Hallands Nyheter 2012-11-27). Ett annat exempel på detta är hur det i artikeln *Misstänkt knivmördare skulle omhändertas – advokatkritik* skrivs att det "fanns en vårdplan" om att tonåringen skulle börja skolan men att kommunen "sedan bestämde att inte betala" för detta. I artikeln används genren att det här "inte behövt hända" om kommunen gjort sitt jobb (Kristianstadbladet 2013-02-07). Dessa exempel på genrer skulle alla kunna kopplas samman med att socialen har gjort för lite och inte skött sitt jobb. Jag menar att denna framställning av socialarbetare kan kopplas till Lundströms studie (2004) där han menar att en vanlig framställning är att socialen gör fel riskbedömningar, att de antingen ingriper för mycket eller för lite och att det hade kunnat förhindrats om socialen gjort sitt jobb (Lundström 2004: 247, 249). Jag skulle vilja kalla detta för diskursen socialarbetares oförmåga att göra rätt.

4.3 Koppling till Paynes tre synsätt

För att förstå diskurser i artiklarna vill jag diskutera dessa utifrån de tre synsätten på socialt arbete som Payne beskriver. Detta för att förstå hur de olika diskurserna hänger samman, diskursordningen. När det gäller diskursen socialarbetare i samverkan vill jag argumentera för att denna går bäst ihop med det socialistiska/kollektivistiska synsättet då diskursen handlar om samverkan mellan socialarbetare och andra yrkesgrupper och Payne beskriver att det inom detta synsätt handlar om att söka samarbete i samhället (Payne 2005:9). Det går dock att argumentera för att diskursen passar bäst in i det individualistiska/reformistiska synsättet om

det är så att anledningen för samarbetet skulle vara effektivitet, något som beskrivs inom detta synsätt (ibid.). Diskursen socialarbetare som filantrop skulle jag vilja argumentera för att även denna passar bäst in under det socialistiska/kollektivistiska synsättet då framställningarna av socialarbetare i denna diskurs handlar exempelvis om socialarbetare som jobbar oavlönat på en frivilligorganisation i Israel och om Barack Obamas tidigare jobb som “community organisator” för fattiga i en del av Chicago (DN 2013-01-26 + DN 2012-11-11). Denna form av socialt arbete menar jag passar bäst in på det socialistiska/kollektivistiska synsättet då Payne beskriver här socialarbetare som arbetar med empowerment och arbetar för de allra mest utsatta i samhället (Payne:2005:9), vilket jag anser artiklarna beskriver.

När det kommer till diskursen det hårda livet som socialarbetare skulle jag vilja påstå går under det individualistiska/reformistiska synsättet då artiklarna beskriver socialarbeters höga arbetsbelastning och detta passar då in med vikten av effektivitet i socialt arbete som det individualistiska/refomistiska synsättet betonar (ibid.). Detta då effektivitetmålet skulle kunna vara orsaken till den höga arbetsbelastningen. Diskurserna socialarbeters kontrollerande och beslutande roll vill jag argumentera för att de båda två passar väl in på det individualistiska/reformistiska synsättet. Detta då synsättet betonar att det sociala arbetets uppgift är att upprätthålla den sociala ordningen i samhället samt beskriver socialt arbete som välfärdsservice som ges till individer (ibid.) vilket passar väl in på socialarbeters kontrollerande och beslutande roll. Sist vill jag diskutera diskursen socialarbetare som expert och jag vill argumentera för att denna diskurs skulle passa bäst under det individualistiska/reformistiska synsättet men kanske även under någon av de andra två. Argumentet för det individualistiska synsättet är att socialarbetaren som expert inte fungerar lika bra med de andra synsätten då det reflexiva/terapeutiska betonar relationen mellan socialarbetaren och klienten och en ömsesidig påverkan och då det socialistiska/kollektivistiska synsättet betonar empowerment, alltså klientens egen förmåga (ibid.). Diskursen betonar bara socialarbeters ensam i expertposition och därför går det att argumentera för att det passar bäst in under det individualistiska synsättet på socialt arbete. Utifrån ovanstående analys har jag kommit fram till att det individualistiska/reformistiska- och det socialistiska/kollektivistiska synsättet på socialt arbete är de synsätt som kommer fram i artiklarna.

5. Avslutande diskussion

Syftet med studien var att med hjälp av en diskursanalytisk ansats belysa hur socialarbetare i dagsläget framställs i svenska nyhetstidningar. Detta genom att undersöka vilka framställningar och diskurser som förekommer och sedan knyta an till Paynes tre synsätt på socialt arbete. Utifrån detta kan följande slutsatser göras kring framställningen av socialarbetare i den svenska nyhetspressen:

De diskurser som framkommer i tidningsartiklarna under halvåret 1/11 2012 och 1/4 2013 är : socialarbetare i samverkan, socialarbetare som filantrop, det hårda livet som socialarbetare, socialarbetare som expert, socialarbetares kontrollerande, socialarbetares beslutande roll samt socialarbetares oförmåga att göra rätt. När det gäller diskursordningen kan följande slutsatser dras: Socialarbetare i samverkan är den dominerande diskursen då denna förekommer i flest antal artiklar. Dock gäller detta endast för dagstidningar. I kvällstidningarna finns få exempel på denna diskurs. I Expressen är den dominerande diskursen istället socialarbetares kontrollerande roll. Denna diskurs förekommer dock mindre sällan i dagstidningarna, där den är en underordnad diskurs. När det gäller artiklarna kring omhändertagande av barn är diskurserna socialarbetares kontrollerande och beslutande roll samt socialarbetares oförmåga att göra rätt de diskurser som dominerar, alla uppfyllda av ett negativt synsätt på socialarbetare och socialtjänsten. En annan slutsats som då kan dras av dessa artiklar kring barnavårdsfall är att framställningarna som framkommer i denna studie stämmer överens med framställningarna av socialarbetare från Lundströms studie 2004. När det gäller diskursordningen är slutsatsen att flera diskurser kring hur det skrivs om socialarbetare existerar samtidigt i svenska tidningar, detta då de flesta av diskurserna går att finna i Dagens Nyheter och i Göteborgs-Posten. När det gäller Paynes teori om de tre synsätten på socialt arbete kan slutsatsen dras att det är det socialistiskt/kollektivistiska och individualistiska/reformistiska synsättet på socialt arbete som kommer fram i diskurserna i tidningarna medan det terapeutiska/reflexiva sociala arbetet inte får lika stor plats. Vad detta beror på kan bara spekuleras i och skulle kunna vara en nytt uppslag att studera vidare.

Att diskursen socialarbetare som filantrop var en vanligt förekommande diskurs i tidningarna skulle kunna förstås utifrån det sökord jag valde att använda. Ordet ”socialarbetare” till

skillnad från ”socioonom” beskriver inte en enhetlig profession. Att vara socialarbetare kan innebära många olika saker, kräver ingen socioonomutbildning eller någon annan gemensam utbildning. I artiklarna som framställer socialarbetare som ett tillfälligt arbete skulle det kunna vara så att det inte beskriver personer som har utbildat sig till socioonom utan personer som testar på att arbeta inom socialt arbete. Alltså skulle jag vilja påstå att det sökord jag valde påverkade de framställningar jag fick fram. Med socioonom som sökord hade jag kanske inte fått fram denna diskurs. En sak som kan diskuteras är att jag inte fann mycket kring den negativa framställningen av socialarbetare i den allmänna sökningen, något som jag även hade en förförståelse för att finna. Detta anser jag även det kunna bero på att jag vid denna första sökning använde sökordet socialarbetare istället för socioonom eller socialsekreterare.

Om jag jämför min studie med den tidigare forskningen finns många likheter gällande resultaten. När det gäller framställningen av socialarbetare som icke långvarigt och inte enda arbete diskuterar Zugazaga et al. något som skulle kunna knytas an till detta. Deras beskrivning av en hockeyspelare som valde att arbeta som socialarbetare för att slippa fängelse (Zugazaga et al. 2006:621) kan knytas an till att socialarbetyrket kan kombineras med andra yrken och att det inte behövs någon direkt utbildning för det. Även Freeman och Valentine nämner något som skulle kunna knytas an till denna framställning. De menar att det som saknas i filmernas framställning av socialarbetare är bland annat den utbildning som krävs för yrket (Freeman & Valentine 2004:160). Framställningen av socialarbetare som expert kan kopplas till studien Zugazaga et al. nämner där resultatet var att socialarbetare framställs positivt i 86 % av fallen och att de där bland annat framställs som experter (Zugazaga et al. 2006:625). Henderson och Franklins resultat kring brittiska dramaseriers framställning av socialarbetare som visar på att väldigt lite information ges kring socialarbetarna i serierna eller hur de arbetar (Henderson & Franklin 2007:147) skulle kunna knytas an till att socialarbetare sällan beskrivs närmare, i alla fall när det gäller i samverkan med andra. Det som skiljer mina resultat från den tidigare forskningen är att många studier har undersökt huruvida socialarbetare framställs negativt eller positivt vilket är något som inte lagts vikt vid i min studie. Mycket av den presenterade tidigare forskningen har också en kvantitativ del medan denna studies fokus legat på den kvalitativa analysen. Därför blir det svårt att jämföra vissa av den tidigare forskningens resultat med denna studies resultat. Det jag vill påstå att min studie bidrar med är att den ger en mer nyanserad bild av hur socialarbetare framställs i media, då den inte syftar till att undersöka om framställningarna är negativa eller positiva.

Att använda diskursanalys och knyta an till Paynes teori är bara ett av flera sätt att studera medias framställning av socialarbetare utifrån. Det som hade kunnat göras annorlunda i studien skulle kunna vara att enbart fokusera på hur socialarbetare framställs inom ett visst område inom socialt arbete t.ex. barnavården. En annan sak som hade kunnat läggas till i studien är en kvantitativ del som undersöker hur ofta socialarbetare förekommer och vem som kommer till tals. Istället för Paynes teori skulle en koppling till socialpolitiken kunna göras för att försöka förklara de diskurser som framkommit. Även maktteorier skulle kunna användas liksom en fokus på vilka konsekvenser medias framställningar får. Som förslag på fortsatt forskning vill jag nämna att studera hur stor påverkan de framställningar som finns i media har på allmänheten. Dagordningsteorin redogör för detta men för ett mer konkret svar skulle en studie där forskaren identifierar olika framställningar i media kunna göras samt att sedan be allmänheten beskriva socialarbetare för att se om dessa sammanfaller. Ett nästa steg skulle även kunna vara att studera olika sociala mediars framställning av socialarbetare, då många nya sådana har uppkommit då det inte bara är tidningar som är en del av människors vardag idag.

Referenslista

Andersson, Gunvor & Lundström, Tommy (2004) ”Socialarbetare om massmedier” *Nordisk Sosialt Arbeid*, nr 1, s 2 - 18).

Bergström, Göran & Boréus Kristina (2005) *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur.

Blomberg, Helena; Kroll, Christian; Lundström, Tommy & Swärd, Hans (2004) *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. Lund: Studentlitteratur.

Bryman, Alan (2011) *Samhällsvetenskapliga metoder*. Malmö: Liber.

Dagens Nyheter (2012-11-05) *På stan – Händer idag*.

Dagens Nyheter (2012-11-11) *Basket ersätter pingpong när giganterna möts*.

Dagens Nyheter (2012-11-22) *På stan – Händer idag*.

Dagens Nyheter (2012-12-18) *Ny lagstiftning hjälper ingen*.

Dagens Nyheter (2013-01-03) *Hovsjö succé – bryter gränser*.

Dagens Nyheter (2013-01-26) *Hat mellan människor finns överallt*.

Expressen (2013-01-04) *Krönika: Britta Svensson*.

Expressen (2013-01-22) *Hardy sätter avtryck*.

Expressen (2013-03-14) *Återhållen och stilla skogsflykt kräver tålmod*.

Freeman, Miriam L & Valentine, Deborah P (2004) “Through the eyes of Hollywood: Images of social workers in film” *Social Work*, 49, 2, s. 151 – 161.

GT (2013-02-08) *Krönika: Britta Svensson.*

Göteborgs-Posten (2012-11-14) *Jag är inte lat – jag har sökt minst 100 jobb.*

Göteborgs-Posten (2012-11-24) *Sandra Freiman startade nätverk för kvinnor.*

Göteborgs-Posten (2012-12-21) *Skrivlusten är förlöst.*

Göteborgs-Posten (2013-01-07) *Reformvåg skapar debatt i Uruguay.*

Göteborgs-Posten (2013-01-26) *Socialbidragen ökar i centrum.*

Göteborgs-Posten (2013-02-25) *Det behövs fler vuxna på stan.*

Hallands Nyheter (2012-11-27) *Förtvivlad fostermor: Varför måste Olle flytta igen?*

Henderson, Lesley & Franklin, Bob (2007) "Sad not bad: Images of social care professionals in popular UK television drama" *Journal of Social work*, 7, 2, s 133 – 153.

Jönsson, Håkan (2010) *Sociala problem som perspektiv – en ansats för forskning & socialt arbete.* Malmö: Liber.

Kristianstadbladet (2012-11-29) *Barnen brottades ned av polisstyrkan – tvångsomhändertagande av barn.*

Kristianstadbladet (2012-12-06) *Föräldrarna fick inte överklaga - LVU-ärende.*

Kristianstadbladet (2013-01-08) *Biologiska föräldrar ska bo på prov – Vårnaden om Haddile.*

Kristianstadbladet (2013-02-07) *Misstänkt knivmördare skulle omhändertas – advokatkritik.*

Kvällsposten (2012-11-22) *Jag tror inte längre ett smack på den lyckliga, -självständiga horan. Inte ens den lyckliga eskorten.*

Lundström, Tommy (2004) ”Mellan vardag och dramatik – Pressens bevakning av socialt arbete med utsatta barn och unga”. I Helena Blomberg, Christian Kroll, Tommy Lundström &

Hans Swärd, (red): *Sociala problem och socialpolitik i massmedier*. Lund: Studentlitteratur.

Payne, Malcolm (2005) *Modern social work theory. Third edition*. Basingstoke: Palgrave Macmillan.

Svenska Dagbladet (2012-11-17) *Ett hav av Kaspar Hausrar. På gränsen till sammanbrott.*

Svenska Dagbladet (2013-02-09) *Lehane läsvärd trots tomgång.*

Svenska Dagbladet (2013-03-01) *Hur ska vilsna unga orka stå emot?*

Svenska Dagbladet (2013-03-17) *Hos Arrhenius har barnet huvudrollen.*

Sydsvenskan (2012-11-07) *Låt skejtarna få en park.*

Sydsvenskan (2012-11-08) *Mobila injiceringsrum. Övervakat ”fixerum”.*

Vetenskapsrådet (2009) *Forskningsetiska principer inom humanistisk-samhällsvetenskaplig forskning.*

Winther Jørgensen, Marianne & Phillips, Louise (2000) *Diskursanalys som teori och metod*. Lund: Studentlitteratur.

Zugazaga, Carole B; Surette, Raymond B; Mendez, Monica & Otto, Charles W (2006) “Social worker perceptions of the portrayal of the profession in the news and entertainment media: an exploratory study” *Journal of Social Work Education*, 42, 3, s 621 – 636.